

Odročnost Solčavskega in turistično pregrevanje alpskega okolja

Jaka Repič

Thomas Hylland Eriksen je v delu *Pregrevanje: Antropologija pospešenih sprememb*¹ zapisal, da je sodobna mobilnost, posebej pa globalni turizem od začetka novega tisočletja, tipičen primer »pregrete modernosti«. Turizem je pojav različnih razsežnosti: je pomembna ekonomska panoga, oblika sodobnih mobilnosti² ter način oblikovanja prostorskih odnosov in podob o kraju in ljudeh. Simptomi pregrete modernosti so tudi asimetrije, neskladja in spori, ki so značilni tudi za množični turizem, posebej v krhkih okoljih, ki ohranjajo podobo odročnosti in se ponašajo s kulturno in naravno dediščino ter tradicionalnimi preživetvenimi dejavnostmi, a so obenem tudi kraji, kamor množično zahajajo obiskovalci v iskanju izkušnje narave in avtentične kulture. Takšna so tudi alpska in druga gorska okolja, ki so bila pogosto sinonim za odročnost, življenje pod gorami pa so spremljale podobe avtentične narave, odmaknjenosti in stabilnosti. Edwin Ardener³ je odročnost po eni strani opredelil skozi optiko odnosov med središči in obrobji, še bolj pa v smislu konceptualne geografije, v kateri odročni kraji, tako pravi kot zamišljeni, predstavljajo oddaljenost in drugačnost ter jih opredeljujejo zelo različne stereotipne in vrednostno opredeljene podobe.

Omenjena »krhkost« alpskega okolja je v nasprotju s podobo neizprosne divjine, v kateri preživijo le trpežne in dobro prilagojene rastline in živali, ljudje pa le s trdim delom in večgeneracijsko skrbjo za okolje. Krhkost tega okolja je mišljena kot precejšnja dovzetnost za spremembe, ki jih povzročajo naravni in človeški dejavniki ter posegi. Med različnimi vrstami vplivov so podnebne spremembe, ki na dolgi rok morebiti prinašajo vse večje vremenske skrajnosti (suše, poplave, mile zime, pretopla poletja), spremembe v politiki upravljanja z naravnim okoljem (zaraščanje,

1 Thomas Hylland Eriksen, *Overheating: An Anthropology of Accelerated Changes*. Pluto Press, London 2016.

2 John Urry in Mimi Sheller, ur., *Tourism Mobilities: Places to Stay, Places to Play*. Routledge, London 2004.

3 Edwin Ardener, 'Remote Areas: Some Theoretical Considerations.' *HAU: Journal of Ethnographic Theory*, let. 2, št. 1., 2012, str. 519–533.

spreminjanje rastlinskih in živalskih vrst) ter različne vrste človeških dejavnosti. Prav v Alpah pa so najopaznejše posledice raznolikih procesov pregrevanja: podnebne spremembe povzročajo opazne okoljske spremembe, katerim se morajo prilagajati domačini, obenem pa so Alpe tudi vse bolj priljubljena destinacija obiskovalcev, turistov in lastnikov počitniških nepremičnin, ki predstavljajo dodaten pritisk na prebivalstvo in okolje.

Avtorji prispevka »*Naš namen ni, da bi čisto vse pokazali*«: Turizem na Solčavskem Žiga Korbar, Tina Krašovic in Lina Troha zelo lucidno povzamejo probleme, dileme in prevrednotenja nekaterih temeljnih konceptov o okolju in družbi, ki jih povzroča sodobni turizem na Solčavskem. Po eni strani je na Solčavskem turizem ena od pomembnejših gospodarskih panog, na katero se vežejo razumevanje in upodabljanje lokalnosti, načrtovanje razvoja in imaginacija prihodnosti. Po drugi strani pa povzroča neskladja in asimetrična razmerja: na primer med številom prebivalcev in obiskovalcev, med banalnostjo vsakdanjega življenja in podobami »harmonije treh dolin«, med perspektivo dolgotrajnega bivanja in hipne turistične izkušnje ter med odročnostjo kraja divje narave in avtentične kulture ter množičnim obiskom.

V prispevku poudarjajo paradoks, ki dobro ponazarja Eriksenov simptom pregrete modernosti: na Solčavskem živi le 530 ljudi, vsako leto pa pride tja tudi okoli 100 000 obiskovalcev. Ker je turizem pomembna gospodarska panoga, se ljudje sprašujejo, kdaj je turizma dovolj ali preveč. To je že dolgo temeljno vprašanje v turističnih krajih, ne glede na to, ali gre za manjše gorske vasi, velemesta ali obmorske kraje.⁴ Preprostega odgovora ni, nam pa ta dilema pomaga razumeti nekatere formalne in neformalne strategije soočanja s turizmom, kot so varstveni režimi (krajinski park), ki varujejo »naravo« tudi pred (pre)množičnim turističnim obiskom, regulacija mobilnosti z urejanjem prometne in turistične infrastrukture, razmejevanje turističnih in domačijskih krajev ter strategije vzpostavljanja odnosov med domačini in obiskovalci v vlogah gostiteljev in gostov.⁵

Prav razmejevanje domačijskih in turističnih krajev je za domačine ključnega pomena, saj ti kraji »vstopajo« drug v drugega, kar lahko povzroča tudi spore. Primer takšnega »vstopa« turističnega prostora v domači bivanjski prostor smo opazili

4 Prim. Jeremy Boissevain, ur., *Coping with Tourists: European Reactions to Mass Tourism*. Berghahn books, Oxford 1986.

5 Prim. Valene Smith, ur., *Hosts and Guests: The Anthropology of Tourism*. University of Pennsylvania, Philadelphia 1989.

med intervjujem na domačiji v Robanovem kotu: s sogovornikoma, lastnikoma domačije, smo v hladnem in deževnem jesenskem popoldnevu sedeli v dnevni sobi njune hiše in se med drugim pogovarjali tudi o pogostem vstopanju obiskovalcev v zasebne prostore, ko sta kar v dnevno sobo vstopila dva obiskovalca in vprašala, ali se tu lahko dobi kakšno kosilo. Lastnik ju je prijazno napolnil na sosednjo kmetijo, kjer imajo tudi gostilno, a dodal, da smo zunaj sezone in je verjetno zaprta. Domačo hišo ene od kmetij sta zamenjala za gostilno in pričakovala nekakšno avtentično izkušnjo domačnosti. Po analogiji pa lahko domnevamo, da jima je celotna dolina v prvi vrsti predstavljala turistični kraj in ne kraj vsakdanjega življenja.

Vstop v zasebni, delovni ali celo intimni prostor je pogosto moteč, a se včasih zdi tudi del izkušnje kraja. Tako avtorji na primer povzemajo nekatere pritožbe nad vstopanjem v gozd (trganje rastlin, kurjenje in pikniki, puščanje odpadkov) in občasno prevelik vdor v zasebnost, sploh med tistimi domačini, ki niso neposredno vpeti v turistične dejavnosti. Odnos do turizma je torej ambivalenten, preplet nezadovoljstva in naklonjenosti. Med možnimi ukrepi blaženja pritiskov množičnega turizma ter rešitvami domačini omenjajo ureditev prometnega režima, sploh v Logarski dolini, in »conazo« oziroma ločevanje naravnih, domačijskih in turističnih prostorov. Glede slednje ideje tudi avtorji omenjenega prispevka ugotavljajo, da temelji na ločevanju med naravnim (neokrnjenim, divjim in domačijskim) ter kulturnim (izgrajenimi kraji in potmi, namenjenimi turistom), kar je svojevrsten paradoks zaradi različnih razlogov, ki jih navajam v nadaljevanju, razkriva pa tudi konceptualizacijo narave in vloge človeka v njej.

Delitev okolja na naravno in kulturno okolje je vse bolj paradoksalno in problematično, saj to dvoje vstopa drugo v drugega in se medsebojno kompleksno prepleta: poti v gorskem okolju so uhodili domačini, divje in udomačene živali ter obiskovalci gora, prav njihova redna uporaba pa preprečuje zaraščanje. Pašniki so (agri)kulturni kraji, ki so jih ljudje in živali izkrčili za pašo. Gozd je tudi gospodarsko in lovsko okolje, dejavnosti domačinov, lovcev in nacionalnih akterjev v kontekstu varstvenih režimov pa vplivajo na prisotnost rastlinskih in živalskih vrst. Ti primeri potrjujejo trditev Tima Ingolda,⁶ da okolja niso pred-narejena za življenje, temveč se oblikujejo skozi obiskovanje in zlasti bivanje (ljudi, rastlin, živali). Poleg tradicionalnih in sodobnih preživetvenih dejavnosti, kot so gozdarstvo, kmetijstvo

6 Tim Ingold, *The Perception of the Environment: Essays on Livelihood, Dwelling and Skill*. Routledge, London 2000, str. 193.

in lov, krajino oblikujejo tudi institucije za varovanje kulturne in naravne dediščine ter turistični, rekreativni in drugi obiski dolin in gorskega okolja. Okolje, rastline, živali in ljudje smo vzajemno konstitutivni, kar kaže upoštevati pri iskanju rešitev za oblikovanje trajnostnih in na lokalnosti utemeljenih dejavnosti.

Drugi del paradoksalnosti pa je v tem, da je pogosto temeljna fascinacija nad alpskim turizmom prav v odmiku od znanih in izgrajenih okolij ter doživljanje »pristine narave in avtentične kulture«. Avtorji prispevka ugotavljajo, da na tovrstnih podobah gradi tudi turizem na Solčavskem. Pomembna sta predvsem dva vidika: vidik odročnosti in »neokrnjene divjine«, ki ju lahko turisti izkusijo ob obisku gora, slapov, planin in drugih naravnih lepot, ter vidik avtentične kulture, ki jo doživijo ob obisku turističnih kmetij, ogledu kulturne dediščine ali spoznavanju lokalne kulinarike in obrti. Ta vidika pa v kontekstu množičnega turizma vodita tudi v po-blagovljenje narave in kulturne dediščine ter podob avtentičnosti.⁷

Z regulacijo mobilnosti in razmejevanjem naravnih, domačijskih in turističnih krajev se sicer lahko zavaruje nekatere kraje, a obiskovalce prikrajša prav za tako željeno izkušnjo, ki jo tržijo tudi turistične podobe kraja. Obenem pa iz raziskav med domačini izhaja jasna potreba po dodatni ureditvi infrastrukture, ki bi blažila vdore turističnih prostorov in dejavnosti v zasebnost, a ne bi prikrajšala možnosti za turizem. Kljub ambivalentnemu odnosu do turizma se lokalna skupnost zaveda močne odvisnosti kraja od turističnih dejavnosti. Pojavljajo se sicer kategorizacije na dnevne obiskovalce in nastanitveni turizem ter na domače in tuje goste, kar je postalo še opaznejše v času protiepidemičnih ukrepov, ki so omejevali mobilnost in povzročili nenavaden mir v času sicer visoke sezone okoli prvomajskih praznikov, poleti pa manjši obisk tujcev in večji obisk domačih gostov, ki so izkoristili »turistične bone«. Avtorji ugotavljajo, da je bilo tudi v pandemičnem letu 2020, ki je bilo sicer mirnejše, mogoče opaziti napetosti, ki zadevajo odnose med domačini in obiskovalci ter razmerja med tujimi in domačimi gosti.

Zaznali pa so tudi razmišljanja in skrbi glede prihodnosti pri nekaterih domačinih, ki so močno odvisni od turističnih dejavnosti. V času pandemije so največja prevrednotenja doživele prav (turistične) mobilnosti, ki so, kot smo zapisali že na začetku, sicer pomemben simptom »pregrete modernosti«. Niso se le začasno ustavile,

⁷ Glej Peter M. Burns in Marina Novelli, 'Introduction.' V: *Tourism and Mobilities: Local-Global Connections*. Peter M. Burns in Marina Novelli, ur., CABI, Oxfordshire in Cambridge, 2008, str. XIX.

ampak tudi spremenile: prevrednotile so se ideje potovanja in varnosti, varnih in nevarnih (nezdravih) mobilnosti, pa tudi nujnih in nenujnih mobilnosti.⁸ Solčevsko se navkljub podobi odročnosti prav s turizmom močno vključuje v globalni sistem, zato globalna prevrednotenja mobilnosti (in mirovanja) v času pandemije vplivajo tudi na vsakdanje življenje domačinov treh dolin, redefiniranje lokalnosti ter zamišljanje prihodnosti.

8 Peter Adey, Kevin Hannam, Mimi Sheller in David Tyfield, 'Pandemic (Im)obilities.' *Mobilities*, let. 16, št. 1, 2021, str. 1–19.